

Suriye 2014

Nebi Miş

[Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi]

Ömer Behram Özdemir

[Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi]

Özet

Suriye’de 2011’den bu yana devam eden iç savaş 2014 yılında şimdiye kadar ki en kanlı dönemini geçirmiştir. Bu çatışma ortamının bölgede istikrarsızlığa yol açan bir kaosa neden olması ateşkes çabalarını beraberinde getirmiştir. Cenevre II görüşmeleri başta olmak üzere atılan diplomatik adımlar ise yine nihai bir sonuç alınmadan sona ermiştir. Savaş alanında ise IŞİD’in yükselişe geçtiği bu dönemde ülkenin kuzeyi ve doğusunda ciddi bir IŞİD hakimiyeti ortaya çıkmıştır. Dera ve Idlib şehirlerinde ise Ahrar’u Şam ve Nusret Cephesi ve Güney Cephesi (ÖSO) gibi muhalif güçlerin rejime karşı ilerlemeler kaydettiği bir süreç yaşanmıştır. Çatışmaların tüm ülkeye yayılması ve rejim güçlerinin sivilleri ayırmaksızın gerçekleştirdiği varil bombası saldırıları ise insani trajedinin büyümesine sebep olmuştur. Bu makalede Suriye’de 2014 yılının savaş sahası ve diplomasi alanındaki gelişmelerine odaklanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: IŞİD | Esed | Ahrar’u Şam | Nusret Cephesi | Cenevre II Konferansı

Syria 2014

Abstract

2014 was the bloodiest year in the Syrian Civil War that turned the country into ruins since the beginning of the Civil War in 2011. Conflict in Syria created chaos in the whole region and threatened regional stability. 2014 was also the year when regional actors sought for a ceasefire in Syria by such diplomatic approaches as the Geneva II Conference. While all the diplomatic actions bore no fruit, the ISIS became a rising new power on the battlefield. It was mostly in eastern and northern parts of Syria that ISIS gained many new strongholds at the expense of other opposition forces, YPG and the Assad regime in 2014. Meanwhile rebels led by Ahrar al-Sham, Jabhat al-Nusra and Southern Front (FSA) also captured many strategic positions from the regime forces in Idlib and Daraa. Regime's indiscriminate attacks – mostly barrel bombs- to the civilian areas caused huge humanitarian tragedies leading to civilian losses and new refugee waves.

Keywords: ISIS | Ahrar al-Sham | Jabhat al-Nusra | Geneva II Conference | Assad

Giriş

Suriye’de 2011 Mart ayından itibaren başlayan ayaklanma ve ardından yaşanan iç savaş, sadece bu ülkenin bir iç sorunu olmanın ötesinde bölgesel ve küresel sonuçları itibariyle 2014 yılının en önemli sorunlarından biriydi. Dördüncü yılını dolduran iç savaş sürecinde, BM tahminlerine göre Mart 2011’den Ocak 2015’e kadar Suriye’de 220 bin kişi hayatını kaybetmiştir. Çeşitli uluslararası kuruluşların veri ve tahminlerine göre 60 binin üzerinde kişi siyasi nedenlerden dolayı gözetim altında tutulmaktadır. 7,6 milyon Suriyeli yer değiştirmek zorunda kalırken, 4 milyona yakın insan ise mülteci durumundadır.

Sorunun çözümüne yönelik uluslararası toplumda ortak bir iradenin ortaya çıkmaması, iç savaşı giderek derinleştirmiştir. ABD-Avrupa ve Rusya, Çin, İran ekseninde yaşanan siyasi mücadele, Esed sonrası belirsizlikle birleşince, bu çıkmaz en çok da rejimin elini güçlendirmiş, muhalefeti ise gittikçe daha da parçalı bir yapıya kavuşturmuş ve zayıflatmıştır. Böyle bir ortam ise IŞİD gibi radikal örgütlerin güçlenerek bölgesel ağırlığını artırmasına ve Ortadoğu’daki çatışmaların daha da vahim bir hal almasına yol açmaktadır. Çatışmanın Suriye sınırlarını aşarak diğer komşu ülkelere de sıçraması uluslararası topluma yönelik güvensizliği pekiştirirken, bölgede ortaya çıkan güvensizlik sarmalı ise radikalleşmeyi besleyen bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Çatışmanın sonlandırılmasına yönelik nispeten içerisinde bir umut barındıran Cenevre-2 görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanması ise geleceğe yönelik bir yol haritasının da kolay kolay oluşturulamayacağını daha da netleştirmiştir. Yıl içinde ise IŞİD’in bölgede gittikçe güçlenmesi ve “bölgesel bir aktöre” dönüşmesi, Esed rejiminin geleceği ile ilgili tartışmaları uluslararası toplum nezdinde ikincil konuma düşürmüştür. Hatta yılsonuna doğru ABD-

AB eksenini, Esed’li bir çözümün de tartışılabilirliğini, yüksek sesle olmasa da, gündeme getirmiştir.

Suriye İç Savaşı’na Ait 2014 yılı verileri	Ocak 2014	Kasım-Aralık 2014
Suriyeli Mülteci Sayısı	1,587,013	3,799,853
Toplam Ölü Sayısı	180,433	219,455
Yerinden Edilen Kişi Sayısı	5,100,000	7,600,000
Mülteci Kamplarında Yaşayan Suriyeli Sayısı	400,328	422,000

Kaynak: BM 2014 verilerinden derlenmiştir.

İç Savaş: Cephe Nelere Sahne Oldu?

2014 yılı Suriye iç savaşında IŞİD’in alan kazandığı, Lübnan-Suriye sınırındaki çatışmaların Lübnan’ı da tehdit ettiği ve hem Sünni hem Şii yabancı savaşçıların görünürlüklerinin arttığı bir yıl olmuştur. Muhalif güçler ile rejim yanlısı güçler arasında Kuneytra ve Kalamun gibi sınır bölgelerinde mevzilerin sürekli olarak el değiştirdiği çatışmalar yaşanmıştır. İdlib ve Dera’da muhalif güçler rejim güçlerine karşı baskın çıkararak hakim oldukları alanları genişletirken, rejim güçleri Humus şehir merkezindeki abluka sonucunda muhalif güçleri şehir merkezinden çıkarmayı başarmış, Halep’te de önemli kazanımlar elde etmiştir. Muhalifler beklemedikleri darbeyi ise IŞİD’den yemişlerdir. 2014’ün başında muhalif gruplarla IŞİD arasında uzun süredir süregelen gerginlik topyekun bir çatışmaya dönmüştür. Bu çatışma sonucunda IŞİD muhalifler tarafından ülkenin Batı kesimlerindeki cephe hatlarından püskürtülürken buna karşılık kuzeydoğu Suriye’de rakipsiz kalacak şekilde etkisini artırmıştır. IŞİD muhaliflerden sonra rotasını Esed güçleri ve YPG’ye çevirerek hakimiyet alanını genişletme yönünde yeni bir yol izlemeye başlamıştır. Suriye’de faaliyete geçtiği günden bu yana Esed güçleriyle çok az çatışmaya giren karşılığında da hava saldırısı gibi yıpratıcı saldırılara uğramayan örgüt Rakka’da son kalan Esed güçlerine ait tesisleri ele geçirerek Rakka’nın tümüne hakim olmuştur. Deir ez Zor ve Humus’un kırsalında ise yılın ikinci yarısında Esed güçleri ile IŞİD unsurları arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır.

IŞİD’in YPG ile çatışmaları ise Haseke kırsalında ve Ayn el-Arab’ta (Kobane) vuku bulmuştur. IŞİD’in Irak’ta Musul’u ele geçirmesiyle başlayan süreçte ABD öncülüğünde örgüte karşı oluşturulan askeri koalisyonun hava saldırıları, Kobane’de örgüt mevzilerini hedef almıştır. YPG IŞİD ile çarpışırken Esed güçleriyle küçük çaplı sürtüşmeler haricinde 2014 içerisinde önemli sayılabilecek bir çatışmaya girmemiştir. Muhalif güçler ile YPG arasında ise 2013’te yaşanan çatışmalı dönemin ardından IŞİD’in kuzey Suriye’de ilerlemesiyle zoraki de olsa sulh sağlanmıştır.¹ Bu çatışma sahalarının haricinde

iç savaşta yeni oluşumlar 2014'te de devam etmiştir. Şam Cephesi, Güney Cephesi ve Devrimci Komuta Konseyi, Hazm Hareketi gibi muhalif oluşumlar bu yıl ortaya çıkmıştır. Esed cephesinde ise İranlı savaşçıların cephedeki görünürlükleri artmış bilhassa Afgan kökenli İran vatandaşlarının Halep'teki çatışmalarda yer aldıklarına dair çokça görsel delil de ortaya çıkmıştır.² Suriye sahasında IŞİD tarafından gerçekleştirilen rehine infazları ve Golan tepelerinde Nusret Cephesi tarafından alıkonulan BM Barış Gücü askerleri de değinilecek diğer gelişmeler arasındadır.

IŞİD vs Muhalifler: Kuzey Suriye'de Savaş

2013'ün ikinci yarısında IŞİD ile önce ÖSO unsurları ardından da Ahrar-u Şam ve Liva et-Tevhid (LT) gibi İslamcı gruplar³ arasında başlayan sürtüşmeler önce ufak çaplı 2014 ile birlikte neredeyse tüm kuzey Suriye'yi kapsayacak bir savaşa evrilmiştir. 2014'ün ilk günlerinde IŞİD'in Halep ve Idlib kırsalındaki baskısını sürekli arttırmasına karşın, IŞİD'e muhalif kanattan ilk doğrudan saldırılar ÖSO çizgisindeki gruplardan gelmiştir. Idlib'deki ABD destekli ÖSO komutanı olarak bilinen Cemal Maruf'un komuta ettiği Suriye Devrimciler Cephesi (SDC) ve Suriye Müslüman Kardeşler hareketine yakınlığıyla bilinen Ceş el-Mücahidin (CM) grupları bölgedeki IŞİD mevzilerine saldırı başlatarak⁴ büyük bir çatışmanın ilk kurşununu atmış oldular. Bu süreçte IŞİD de muhalif gruplar da karşı tarafı komutanlarının katliyle suçlamaktaydı. Idlib ve Halep kırsalında çatışma hızla alevlenirken İslami Cephe (İC) IŞİD ile sınır kasabası Azez'in hakimiyeti için çatışmalara girerek savaşa taraf haline geldi.⁵ İC unsurlarından Ahrar'u Şam grubunun çatışmayı durdurma çabaları ise sonuçsuz kalmış ve IŞİD'in saldırıları sonucu Ahrar-u Şam da LT ile birlikte IŞİD'e karşı savaşmaya başlamıştır. Bu dönemde IŞİD'in İC unsurlarının karargahlarına gerçekleştirdiği bombalı araç saldırıları muhalif cepheye önemli kayıplar verdimiştir. İC içinden kaynaklar IŞİD'in bundan önceki 9 ayda Esed rejimine karşı bu tarz 8 saldırı yaptığını lakin Ocak-Mart arasındaki iki aylık süreçte muhaliflere karşı 60 kez bu yolu denediğini iddia etmektedir.⁶ IŞİD bu saldırılardan birinde Ahrar-u Şam grubunun önemli isimlerinden olan Ebu Halid es-Suri'yi de öldürmüştür. Küresel cihad hareketleri içinde saygı duyulan bir isim olan Ebu Halid'in el-Kaide lideri Eymen ez-Zevahiri tarafından Suriye'deki temsilcisi olarak adlandırılan bir isim olması⁷ haliyle çok daha büyük tepkilere yol açmıştır. İslamcı gruplar bu saldırıyı kınarken Ahrar-u Şam'ın o dönemki lideri Hasan Abbud IŞİD'i "bu çağın Haricileri" olarak nitelemiştir.⁸

Çatışmalar ilerledikçe Kafr Zita, Rastan, Carabulus, Halep kırsalı, Idlib kırsalı, Rakka ve Deir ez Zor'da da muhalif güçler ile IŞİD güçleri gerek bombalı saldırılarla gerekse de topyekun saldırılar ile savaşı genişletmişlerdir. Suriye el-Kaidesi olan Nusret Cephesi ise çatışmaların başından itibaren bu yaşananları "fitne" olarak adlandırmış ve tarafları itidalli olmaya çağırmıştır. Lakin IŞİD'in alan hakimiyeti çabası sonucu Nusret Cephesi de

en başta Rakka'da olmak üzere IŞİD ile çatışmalara girmiştir. Nusret Cephe-si ile IŞİD'in girdiği kanlı çatışmaların bilançosunun her geçen gün arttığı bir dönemde el-Kaide merkez komutanlığından yapılan bir açıklamada, el-Kaide'nin IŞİD ile tüm bağlarını kopardığı ve IŞİD'in eylemlerinden sorumlu olmayacakları dile getirilmiştir.⁹

2014 Mayıs ayı itibarıyla tarafların arasındaki sınırlar, el değiştiren kasabalar netleşmiştir. Muhalif güçler Idlib kırsalı, Halep'in batı kırsalı ve Lazkiye kırsalındaki IŞİD unsurlarını bölgeden püskürtmüştür. İC'nin önemli unsurlarından Şam'da bulunan Ceyş-el İslam grubu da Şam'ın Doğu Guta bölgesindeki IŞİD unsurlarını bölgeden çıkartmıştır. Buna karşılık IŞİD ise Haseke, Deir ez Zor ve Rakka'da bulunan önemli muhalif güçlere büyük zayıflar vermiştir. Bu bölgelerde geride kalan muhalif unsurlar ya Halep ve Idlib'deki muhaliflere katıldılar ya da buldukları bölgelerde IŞİD'e karşı gizli direniş hücreleri oluşturdular.¹⁰ Böylece IŞİD ülkenin kuzeydoğu kısmında Esed ve YPC ile birlikte tek muharip güç olarak kalırken ülkenin batısında ise Kalamun dağlarındaki IŞİD varlığı dışında ciddi bir IŞİD mevzisi kalmamıştır. Uluslararası gözlem kuruluşlarına göre, Haziran ayı itibarıyla bu çatışmalarda çoğunluğu muhaliflerden olmak üzere yaklaşık 7000 savaşçı hayatını kaybetmiştir.¹¹

Muhalifler vs Esed: Sınır Boyu ve Güney Suriye

2014'e dönüp bakıldığında IŞİD bu yıl içerisinde gücünü en çok konsolide eden, hakimiyet alanını en çok genişleten örgüttür. Rejim ve muhalifler savaşında ise pek çok yer el değiştirirse de dengeyi bozacak çok büyük bir değişim yaşanmadı. Lakin uluslararası hukuka konu olacak yeni ihlaller bu dönemde de Suriye'de meydana geldi. Esed rejimi Şam kırsalındaki Deraya ve Halep şehir merkezi başta olmak üzere sivil bölgelerde varil bombalarıyla gerçekleştirdiği saldırılarını yoğunlaştırdı. HRW (Human Rights Watch) verilerine göre 22 Şubat 2014 ile 14 Temmuz tarihleri arasında Halep vilayetine rejim güçleri 650 hava saldırısı gerçekleştirmiştir.¹² Bir başka gözlem kuruluşu olan VDC'nin (Violations Documentation Center in Syria) verilerine göre 1 Ocak-31 Aralık 2014 tarihleri arasında yine sadece Halep vilayetinde hava saldırılarıyla yaşamını kaybeden "sivil" sayısı 3732'dir.¹³ Bu saldırılarda yaşanan ağır sivil kayıpları bölgeden çok sayıda sivilin mülteci olarak Türkiye topraklarına kaçmasına yol açarak bir başka insanlık dramına daha sebep olmuştur. Öte yandan Esed rejimi, muhalif savaşçılara karşı kimyasal içerikli klorin gazı saldırılarında bulunarak bir başka savaş suçu işlemiştir. Nisan ayında Hama'ya bağlı Kafr Zita'da bölge halkını ve milisleri etkileyen ilk klorin gazlı saldırıda 100 kişi solunum rahatsızlıklarıyla hastanelik olmuştur.¹⁴ Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW) ise incelemeleri sonucunda Esed rejiminin klorin gazı kullanımının "sistemantik bir şekilde tekrarlanan saldırılar" olduğu sonucuna varmıştır.¹⁵

Cephedeki gelişmelere bakıldığında, Esed rejiminin Humus ve Halep'te önceki döneme göre daha çok ilerleme kaydettiği aşikardı. Ayaklanmanın ilk günlerinden beri muhalif varlığının bulunduğu Humus şehir merkezinde Esed unsurları tarafından devam ettirilen kuşatma muhaliflerin anlaşma yoluyla şehri tahliyesi ile sonuçlandı.¹⁶ Humus'taki sonucun ardından Halep şehir merkezinde de Humus benzeri bir kuşatma kurmak adına rejim yoğun bir çaba sarfetti.¹⁷ Lakin Handerat'taki direniş ve muhaliflerin Halep'teki güçlü varlığı 2014 yılı içinde bir kuşatma durumunun gerçekleşmesini engelledi. Esed rejiminin bu ilerlemelerine karşın muhalifler ise ülkenin güneyindeki sınır bölgeleri Kalamun ve Kuneytra'da¹⁸ etkinliklerini arttırdılar. Ayrıca Dera¹⁹ ve Idlib'de²⁰ Esed unsurlarına karşı ciddi ilerlemeler sağlandı.

İŞİD'in YPG ve Esed'e Karşı Harekatları

2013'ün son çeyreği ve 2014'ün ilk yarısında Esed ile sıcak çatışmaya girmeyip daha ziyade muhalif güçlerden alan kazanan İŞİD, muhalif unsurlarla arasındaki sınır hattının azalması sonucunda yeni hedef olarak YPG ve Esed rejiminin elinde tuttuğu Kobane, Deir ez Zor, Haseke kırsalı ve Rakka'daki askeri üsleri belirlemiştir. İŞİD Rakka'daki son Esed üssü olan Tabka hava üssünü ele geçirip²¹ 200'e yakın Esed askerini infaz ederek Rakka'daki son rejim unsurlarını yok edip vilayete tamamen hakim olmuştur. İŞİD'in bir sonraki hedefi ise Humus kırsalındaki Şaer gaz sahası olmuştur. Lakin rejimin buradaki direnci İŞİD'in hakimiyetini engellemiştir. İki taraftan da büyük kayıplar verilirken, alan önce İŞİD'in eline geçmiş²² sonra Esed rejimi tarafından geri alınmıştır.²³ Haseke kırsaldaki çatışmaların ateşi dönem dönem yükselirken Deir ez Zor'da ise rejim güçleri havaalanı ve çevresindeki yoğun çatışmalara karşın İŞİD'e karşı hayati kayıplar vermemiştir.²⁴

YPG-İŞİD çarpışmalarında ise en önemli gelişme İŞİD'in Kobane saldırısı olmuştur. ABD öncülüğünde İŞİD'e karşı oluşturulan koalisyonun hava saldırılarının Suriye'deki bir numaralı hedefi Kobane'deki İŞİD unsurları olmuştur. Eylül ayında hızlanan İŞİD saldırısında Kobane kırsalındaki köyler hızlı bir şekilde İŞİD güçlerinin eline geçmiştir.²⁵ İŞİD'in hızlı ilerlemesi koalisyon saldırılarının ivmelenmesine kadar sürmüştür. Ekim ayının ilk haftası itibarıyla İŞİD güçleri Kobane şehir merkezine girmiş ve şehrin stratejik noktalarını ele geçirmişlerdir.²⁶ Lakin hava saldırıların daha ilk 1,5 ayında 600'den fazla savaçısını kaybeden örgüt²⁷ YPG güçleri ve şehre Türkiye'nin izniyle giren Peşmerge ve ÖSO güçlerinin de katıldığı çatışmalar sonucu şehirdeki mevzilerinden geri çekilmeye başlamıştır.

Cephede Yeni Oluşumlar ve Diğer Gelişmeler

2014 yılı parçalı bir yapıya sahip olan muhalifler için yeni oluşumların, arayışların olduğu bir dönem olmuştur. Ocak ayında ÖSO askeri liderlerinden Salim İdris'in liderliğinde kurulan²⁸ Hazm Hareketi batı destekli yeni bir oluşum olup, ABD yapımı TOW²⁹ tanksavarlarını Esed güçlerine karşı

kullandıkları videolarla tanındılar. Hazm Hareketi halihazırda başat muhalif unsurlardan biri olmamakla birlikte bu dönemde aldığı silah desteği ile muhaliflerin rejime karşı kurdukları ortak operasyon odalarında işlevsel bir örgüt haline gelmiştir.

ÖSO çizgisindeki silahlı unsurların kuzeydeki aksine gücünü koruduğu güney Suriye’de ise 40’ın üzerinde ÖSO grubu birleşerek “Güney Cephesi” grubunu kurdular.³⁰ Güney Cephesi’nin Dera’da rejim güçlerine karşı ilerleyişi örgütün tanınırlığını arttırmıştır. Bu bölgede IŞİD tehlikesi ya da Nusret Cephesi gibi radikal unsurların bulunmaması Batı medyasında güneydeki muhaliflerin yardım edilebilecek unsurlar olduğuna dair haberlerin yayımlanması sonucunu doğurmuştur.³¹ Mayıs ayında ise bu kez İslamcı tonlarıyla öne çıkan gruplar “Devrim Misakı” başlığı altında Suriye’nin geleceğine dair ortak bir metin imzalamışlardır. Radikalizme karşı olduğunun dile getirildiği metinde, Suriye halkının özgürlük, adalet ve hukuk isteği özellikle vurgulanmıştır.³² Metnin dili ve içeriği Nusret Cephesi tarafından şeriat vurgusu içermediği için eleştirilmiştir. Metni Ecnad-ü Şam, Feylak Şam, Ceş el Mücahidin ve İslami Cephe (tüm unsurlarıyla birlikte) imzalamıştır. Bilhassa selefi söylemi ile ön planda olan Ahrar-u Şam’ın lideri Hasan Abbud’un da bu metni imzalaması ayrıca önemliydi.

2014’ün son aylarında ise iki yeni oluşumun yanında Nusret Cephesi’nin Idlib’de SDC’ye karşı saldırısı ve bölgedeki hakimiyetini arttırması önemli gelişmeler olarak göze çarpmaktadır. Nusret Cephesi bir süredir gergin ilişkilere sahip olduğu Cemal Maruf komutasındaki SDC’ye karşı gerçekleştirdiği ani baskınlar ile grubun sahip olduğu pek çok mevziyi ele geçirmiş ve kısa süre içerisinde Idlib kırsalında önemli kazanımlar elde etmiştir.³³ Yeni oluşumlar konusunda ise Devrimci Komuta Konseyi (DKK) ve Şam Cephesi (ŞC) değinilmesi gereken yapılardır. Kuzey Suriye’deki gruplar içerisinde YPG, IŞİD, Nusret Cephesi ve Ensaru’d Din Cephesi haricindeki neredeyse tüm grupları (İC, ÖSO unsurları, İhvana yakın gruplar) içeren bu yapı muhaliflerin hakim oldukları bölgelerde düzeni ve muhalif gruplar arasında koordinasyonu sağlama misyonuna sahiptir.³⁴ Yapının orta vadede ortak bir ordu kurma gibi bir amacı olsa da mevcut şartlarda bu hedef şimdilik gerçekleştirilmesi zor bir hedef olarak gözükmektedir.

2014’ün son günlerinde ise rejimin Halep’teki baskısı nispeten kırıldıktan sonra rejime karşı saldırıya geçecek muhalif gruplar ortak bir cephe altında birleşerek güç birliği yolunu seçtiler. Şam Cephesi (ŞC) adı altında Halep’teki İC unsurları, Nureddin Zengi Tugayları, Ceş el Mücahidin grubu, Asala ve Tenmiye Cephesi gibi Halep şehir merkezinde etkin gruplar yer almıştır.³⁵ ŞC’nin bölgedeki diğer muhalif unsurlarla da rejime karşı işbirliği yapacağı göz önüne alındığında bu oluşumun başarılı bir şekilde yürütülmesinin muhaliflere kazanım olarak geri döneceği söylenebilir.

Suriye’de cepheye dair 2014’te gerçekleşen diğer gelişmeler içinde, İranlı askeri unsurlarının sahadaki görünürlüğüünün artışı ve Ahrar-u Şam grubunun lider kadrosunun suikasta uğraması hadiseleri yer almaktadır. İranlı askeri

unsurların Suriye’de savaştıkları bilinmekle birlikte az sayıdaki cenaze ve bunlara dair haberlerin uluslararası medyada yeterince yer almaması, 2014’e kadar İranlı savaşçılar hususunun gündeme yoğun bir şekilde gelmemesine yol açmıştır. Lakin önce İran Devrim Muhafızları subaylarından Muhammed Eskandari’nin kesik başının muhaliflerce sergilendiği fotoğrafın medyaya düşmesi³⁶ ardından da 30’a yakın devrim muhafızı unsuru ve Lübnanlı Hizbullah unsurunun Dera’da muhaliflerce öldürüldükleri haberleri³⁷ İran’ın ülkedeki askeri varlığını kanıtlar niteliktedir. İran’ın bu kayıplarına karşın muhalifler de Eylül ayında büyük bir kayıp yaşamışlardır. Ahrar-u Şam lider kadrosunun toplantısına yapılan saldırıda grubun lideri Hasan Abbud da dahil olmak üzere örgütün lider kadrosunun önemli bir kısmı ölmüştür.³⁸ Abbud’un yerine grubun liderliğine daha önce el Fecr İslami Hareketi grubunda da görev alan Ebu Cabir getirilmiştir.³⁹ Sahadaki gelişmeler göstermiştir ki Ahrar-u Şam grubu bu saldırının sarsıntısıyla bir süre bocalamışsa da beklenenin aksine bir erime ya da dağılma sürecine girmemiştir.

Sonuç olarak 2014 yılı Suriye’de yine son yıllarda alışıldığı üzere oldukça kanlı geçmiştir. Gözlem kuruluşlarının verilerine göre yarısı sivil en az 76000 kişi 2014’te çatışmalar sonucu yaşamını yitirmiştir.⁴⁰ Esed güçlerinin varil bombası saldırılarının sivil ölümlerdeki etkisi bu yıla damgasını vurmuştur. Cepheler bakıldığında ise IŞİD’in hızlı yükselişinin koalisyon hava saldırılarını sonucu yavaşladığını ve IŞİD’in önemli sayılarda kayıplar verdiği gözükmektedir. Esed güçlerinin Hama, Humus, Lazkiye, Halep ve Şam gibi büyük şehirlerin merkezlerinde güçlü bir şekilde bulunduğu, muhaliflerin ise Idlib ve Dera’daki önemli kazanımların yanında Halep’te rejime ciddi bir direniş gösterdiği bir yıl olmuştur.

Cenevre-2 Görüşmeleri ve Uluslararası Toplumun Eylemsizlik Stratejisi

2011 yılında başlayan iç savaşın ardından, Suriye’de ortaya çıkan devlet şiddetini durdurmaya yönelik farklı oluşum ve aktörler birçok kez farklı girişimler üzerinden toplantılar düzenlemişlerdir. Aralık 2011’de Arap Birliği aracılığıyla devreye sokulan barış planının sonuç üretemeyeceği anlaşılınca, BM ve Arap Birliği ortaklaşa Annan Planı’nı devreye sokmuştu. Diğer taraftan Türkiye’nin de yoğun çabasıyla, Suriye’nin Dostları toplantıları gibi oluşumlarla da soruna çözüm arayışı uzun bir süre devam ettirildi. Uluslararası toplumun Suriye konusundaki farklılaşan ajandaları sebebiyle tüm aktörler bir türlü aynı masa etrafında toplanamadı. BM dışında tüm tarafların katılabileceği bir yapıyı ortaya çıkarmak için 30 Haziran 2012 tarihinde Cenevre’de “Suriye Eylem Grubu” adı altında uluslararası bir toplantının düzenlenmesi kararlaştırıldı.⁴¹

Cenevre-1’in gündeminde Esed sonrası döneme ait yol haritasının nasıl şekilleneceği olsa da, toplantının ardından beklenen netice elde edilememiştir. Çünkü, bir geçiş süreci hükümetinde Esed’in rolünün ne olacağı husu-

sunda taraflar ortak bir karara varamamışlardı. İlk Cenevre görüşmelerinde Suriye Ulusal Konseyi'nin dışlanması ise söz konusu Konferans'ın başarısızlığında diğer bir etkeni. Cenevre-1 Konferansı'nın ardından Mayıs 2013'ten itibaren ikinci konferansın hazırlıkları başlamış, ancak konferansın toplanması, Suriye muhalefetinin dağınıklığı ve konferansa katılacak uluslararası aktörlerin çözüm konusunda uzlaşamaları nedeniyle sürekli ertelenmiştir. 23 Ekim 2013'te Suriye'nin Dostları Çekirdek Grubu ülkeleri toplanmış ve Suriye muhalefetinin Cenevre-2 görüşmelerine tek çatı altında toplanması gerektiği kararına varmıştır.⁴²

Cenevre-2'ye katılma yönünde muhalefet, kendi arasında çeşitli müzakereler yürütmüş, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Ahmed Jarba başkanlığındaki Suriye Ulusal Koalisyonu (SUK) heyetiyle 2 Ocak 2014 tarihinde İstanbul'da bir araya gelmiştir. Toplantıda, Suriye Ulusal Koalisyonu, rejimin Cenevre-2'ye uluslararası toplumun hazırlık yaptığı bir dönemde Halep başta olma üzere saldırıları artırdığını ve dolayısıyla Esed rejiminin geçiş hükümeti senaryolarında yer alması durumunda konferansın bir sonuç üretmeyeceğini belirtmişlerdir. Toplantıya katılanlar, Esed'in tüm yetkilerini geçiş hükümetine devretmesi ile barışın sağlanabileceği konusunda hemfikir olduklarını açıklamışlardır. Bu konferansın ardından, Davutoğlu, Suriye muhalefeti ile görüşmesinden ortaya çıkan sonucu, telekonferans ile Suriye'nin Dostları Çekirdek Grubu ile de müzakere etmiştir.⁴³ Cenevre müzakereleri devam ederken, toplantının sürekli ertelenmesindeki en önemli etkenlerden biri farklı aktör ve tarafların çözüm konusunda ortaklaşamamalarıydı. Suriye krizinin iki farklı tarafı olan Moskova ve Washington barışın sağlanması için bir geçiş hükümeti ile geçiş sürecinin şart olduğu yönünde benzer düşünmekteydiler. Ancak geçiş sürecinde, müzakerelerin ucunun açık olup olmaması, Esed ve muhalefetin geçiş sürecindeki konumu konusunda farklılaşmaktaydılar.

Dolayısıyla da farklı aktörler, Konferans öncesi bir taraftan kendi aralarındaki bu ayrılıkları en aza indirmek, diğer taraftan da muhalefet ve Esed yönetimini belirli konularda ikna etmek için 12 Ocak'ta, Suriye Halkının Dostları Çekirdek Grubu olarak Paris'te bir toplantı düzenlediler.⁴⁴ Toplantıya ev sahibi Fransa başta olmak üzere, Türkiye⁴⁵, ABD, İngiltere, Almanya, İtalya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Mısır ve Ürdün Dışişleri Bakanları ile Ahmed Jarba başkanlığındaki Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu (SMDK) heyeti katılmıştır. Paris toplantısı sonrası yayınlanan bildiriye Suriye Ulusal Koalisyonu'na çağrıda bulunulmuş ve BM Genel Sekreteri'nin siyasi geçiş sürecinde yer alacak, Suriye muhalefeti heyetinin oluşturulmasına yönelik davete olumlu yanıt vermesi istenmiştir. Ayrıca, muhalefetin Cenevre-2 Konferansı'na katılmasına destek verileceği de taahhüt altına alınmıştır. Toplantıda ilk defa açıkça Suriye'de savaş suçları işleyenlerin yargı önüne çıkarılması gerektiğinin belirtilmesi ve savaş suçları mahkemesi mekanizmasının devreye sokulmasına işaret edilmesi, Esed rejimine yönelik toplantı öncesi bir mesaj olması açısından ayrıca önemliydi.⁴⁶

Cenevre-2 Konferansı başlarken, Suriye’de yaşanan iç savaşın sonlanacağına yönelik iyimser bir hava yoktu. Bunun nedenlerinden biri, daha önce çözüme yönelik bölgesel ve uluslararası birçok girişimin başlatılmasına rağmen kalıcı bir çözüm yönünde ortak bir iradenin oluşmamasıydı. Kalıcı bir çözümün bulunamamasında, Esed yönetiminin verdiği sözü her defasında tutmaması ve zaman kazanmaya dönük manevraları en önemli etkendi. Diğer önemli bir husus, uluslararası aktörlerin farklılaşan ajandalarıydı. İç savaşın başlamasının ardından devreye sokulan “Arap Birliği Barış Planı” çerçevesinde “Ulusal Birlik Hükümeti”nin iki aylık süre içinde kurulması ve Esed’in görevini yardımcısına devretmesi istenmişti. Esed’in, “yeni bir hükümetin kurulması”na şiddetle karşı çıkması, süreci sonuçsuz bırakmıştı. Bu gelişmenin hemen ardından sorun BM’ye taşınarak, Şubat 2012’den itibaren Arap Birliği ile ortaklaşa Kofi Annan’ın özel temsilci olarak görevlendirildiği bir dönem başlatılmıştı. Annan’ın, geçiş hükümeti temelinde ortaya koyduğu 6 maddelik barış planı da Rusya ve Çin’in, Esed yönetimine yönelik yaptırımları veto etmesinden dolayı sonuçsuz kalmıştı. Diğer taraftan bu girişimlere paralel olarak devreye sokulan ve birçok toplantısına yüzden fazla ülkenin temsilcisinin katıldığı “Suriye’nin Dostları Grubu” toplantıları da Esed yönetiminin sonunu getirecek bir çözüme ulaşamamıştı.⁴⁷

Cenevre-2’nin sonucuna yönelik iyimserliği azaltan diğer önemli bir neden, konferansın hemen öncesinde yaşanan krizlerdi. Uzun dönemli bir hazırlığa rağmen, BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon’un üzerinde bir konsensus oluşturulmadan İran’ı önce toplantıya davet etmesi ardından da davetini geri çekmesi krize sebep olmuştu.⁴⁸ Tahran yönetiminin Cenevre-2’ye katılmasına yönelik Suriye Ulusal Koalisyonu en baştan itibaren olumsuz bir tavır içerisindeydi. Suriye muhalefeti başta olmak üzere bazı taraflar, İran’ın konferansa katılması için, Cenevre-1’de ortaya çıkan çerçeveyi kabul etmesini ve Suriye’de rejim saflarında savaşan birliklerini geri çekmesini ön şart olarak ileri sürmekteydi. İran’ın katılmasına soğuk bakan Suriye Ulusal Koalisyonu’nun davetin geri çekilmemesi durumunda toplantıya katılmayacağını ilan etmesiyle, Tahran yönetimine yapılan davetiye geri çekilmiştir.

Konferans öncesinde Suriye muhalefeti arasında yaşanan yeni bir bölünme⁴⁹ ve Kürtlerin önemli bir kısmını temsil eden muhalefetin davet edilmemesi⁵⁰ konferansı etkileyebilecek diğer önemli bir krizdi. Toplantıya bir gün kala çatı örgütü olan Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu’ndan, Suriye Ulusal Konseyi ayrılarak Cenevre-2’ye katılmayacağını ilan etti. Diğer taraftan Suriye’nin kuzeyinde Kürt gruplar arasında önemli bir desteğe sahip olan Demokratik Birlik Partisi (PYD), özellikle kimyasal silah saldırılarının ardından muhalefetle arasında mesafe koyarak rejime yaklaştığı için Cenevre-2’ye davet edilmedi.⁵¹ Bunun sonucunda da PYD konferansın hemen öncesinde, taraflara bir mesaj olarak “Rojova” bölgesinde özerklik ilan etti.⁵²

Cenevre-2 konferansının sonucunu etkileyebilecek en önemli gelişme ise, konferanstan iki gün önce Esed rejiminin vahşetini ortaya çıkaran “Suriye’de Savaş Suçları” raporunun yayınlanmasıydı. 11 bin mahkuma ait 55 bin fo-

toğrafın dünyanın en önemli “savaş suçları” hukukçuları ve adli tıp uzmanlarının raporuyla ortaya çıkması, Esed yönetiminin “insanlığa karşı işlenmiş suçlar” ve “savaş suçları” davalarından yargılanma ihtimalini gündeme getirmişti. Çünkü rapordan çıkan sonuç, komisyonun tüm bulgularının “savaş suçu” için kurulacak “uluslararası mahkemeler” tarafından kabul edilebilir “açık deliller” olmasıydı. Dolayısıyla, Esed her ne kadar bundan önce buna benzer birçok kez aynı suçları işlese de, suç delili fotoğrafların bu kadar açıklıkla yayınlanması ve işlenen suçların “sistematik öldürme” olduğunun belgelenmesinin, Esed rejimi ve müttefikleri üzerinde bir baskı oluşturacağı düşünülmüştü.⁵³

Barışçıl Bir Çözüm Umudunun Sonu

Cenevre-2 görüşmeleri iki tur üzerinden yapıldı. İlk tur 25 Ocak'ta başlayıp 31 Ocak'ta tamamlandı.⁵⁴ İkinci tur görüşmeleri ise, 10-15 Şubat tarihleri arasında yapıldı. Görüşmelerde ileriye dönük olumlu olabilecek iki kayda değer gelişme ortaya çıkmıştı. İlki, Suriye hükümeti ve muhalefetin ilk defa aynı masa etrafında bir araya gelmesiydi. İkincisi ise, Humus başta olmak üzere, bazı bölgelere insani yardımın ulaştırılmasına yönelik bir çerçevenin müzakere edilmesiydi. Bu bağlamda Humus'ta geçici bir ateşkes sağlanmış, Kızılhaç üzerinden buraya kısmi bir insani yardım iletilebilmişti. Ancak tarafların daha masadan kalkmadan BM yetkililerinin Humus'ta saldırıya uğramaları ve diğer bölgelere ulaşım konusunda güvenliğin sağlanmaması bu konudaki iyimserliği de sonlandırdı. 15 Şubat'a gelindiğinde AB ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi Lahdar İbrahimi, aracılık ettiği görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması sebebiyle Suriye halkından özür dileyerek görüşmeleri sonlandırdı.⁵⁵

Müzakerelerin sonuçsuz kalması konusunda taraflar karşılıklı olarak, birbirlerini süreci kilitlemekle suçladılar. Şam yönetimi, “şiddetin sonlandırılması ve terörle savaş” konusunun ilk konuşulması gereken husus olduğu yönünde katı bir tutuma sahipti. Bu bağlamda, muhalefetin IŞİD, Nusra ve bağlantılı grupları, öncelikle “terörist” olarak nitelendirmesi ve bunlarla savaşacağını açıklaması gerektiği konusunda ısrarcı oldu. Bu meselenin konuşulmadan “geçiş hükümetinin” kesinlikle müzakereye açılmayacağını belirtti ve geri adım atmadı. Masada, Suriye'nin tezlerini destekleyen tarafın başını çeken Rusya, Esed yönetiminin tezlerine tam destek verdi. Rus yetkililer, Suriye yönetiminin “ülkenin değişik bölgelerindeki durumu iyileştirme yönünde son derece somut ve elle tutulur adımlar attığı” yönünde bir duruş sergiledi. Moskova, muhalefeti Cenevre-1'de belirlenen hususları başlangıç noktası olarak kabul etmediği ve dışarıdan gelen grupları “terör örgütü” olarak görmediği için suçladı.⁵⁶

Muhalefete göre, öncelikli konuşulması gereken husus “geçiş hükümeti”nin ön şart olarak müzakere edilmesiydi. Rejim tarafı, siyasi bir çözüm istemediği için oyalama taktiği izleyerek zaman kazandığını görüşmeler sırasında sürekli gündeme getirdi. Bu bağlamda, çözüm istemediğine yönelik en net gösterge, müzakereler sürerken Esed yönetiminin şehirlere ve insanları bombalama-

ya devam etmesiydi. Muhalefet, rejim heyetinin geçiş hükümetini tartışmayı baştan reddetmesi durumunda üçüncü tura katılmayacağını dile getirdi.

Başta ABD olmak üzere, muhalefeti destekleyen ülkeler, görüşmeden bir sonuç çıkmamasından ve sürecin kesintiye uğramasından Esed yönetimini sorumlu tuttu. ABD her ne kadar Esed yönetimini suçlasa da, Esed'siz bir geçiş hükümeti konusunda muhalefet grupları kadar katı bir pozisyonda değildi. Bu bağlamda, muhalefeti destekleyen diğer ülkeler, Esed'i katliam yapmakla yüksek sesle suçlasalar da, Türkiye'yi hariç tutarsak, Esed'siz geçiş hükümeti konusunda net bir tutum ortaya koyamadılar.⁵⁷

Türkiye ise, Cenevre-2 konferansına 6 maddeden oluşan beklentilerini deklare ederek konumunu en net şekilde ortaya koydu. Bu bağlamda Türkiye, Cenevre-1 konferansında kabul edilen maddelerin uygulanması, bir an önce Suriye'de yaşanan ölümlerin sonlandırılması, Suriye'de Cenevre anlaşmasının hayata geçmesinin ardından iktidarın değişerek her iki tarafın temsil edildiği tam yürütme yetkisine sahip geçici bir hükümetin kurulması, Suriye rejiminin meşruiyetini kaybettiğinin vurgulanması ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunmasını talep etmiştir.⁵⁸

Türkiye'nin Suriye Politikası

Türkiye, Suriye'de yaşanan iç savaşa en başından itibaren “bölgesel sahiplenme” çerçevesinde yaklaşmış, bölgesel ve küresel inisiyatiflerde “aktif” yer almıştır. Aktif tutum almanın yönünü genellikle Suriye'de yaşanan şiddetin bir an önce sonlandırılması için çözüm süreçlerini hızlandırma üzerine yoğunlaştırmıştır. Bu çerçevede Türkiye, topraklarında Suriyeli mülteci barındıran komşu ülkelerin işbirliğini artırmanın hedeflendiği⁵⁹ Suriye'ye Komşu Ülkeler Dışişleri Bakanları Toplantısı'nın ikincisine ev sahipliği yapmıştır. 17 Ocak 2014'te Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri (BMMYK) Antonio Guterres'in başkanlığındaki Harran'da gerçekleştirilen toplantıya, Lübnan, Irak, Mısır'dan bakanlar ve üst düzey temsilciler katılmıştır. Toplantı, Cenevre-2 öncesinde uluslararası toplumun bir kez daha Suriye'deki insani trajediye dikkatinin çekilmesini hedeflemekteydi. Bu bağlamda, toplantı sonunda yayımlanan Urfa bildirisinde Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkelere verilen desteğin kapsamının artırılması yönünde çağrıda bulunulmuş, koruma talep eden Suriyeliler için diğer ülkelerin de sınırlarını açık tutmaları istenmiştir. Urfa bildirisinde ayrıca katılımcı taraflar, yeniden yerleştirme ve insani kabul, kamuoyunda farkındalık artırımı ile Suriye için insani yardımların erişimi ve dağıtılması ile ilgili üç kritik konuda mutabakata varmışlardır.⁶⁰

Toplantının üçüncüsü, 4 Mayıs'ta Ürdün'deki Zaatarı Mülteci Kampı'nda gerçekleştirilmiş, bu toplantıda da “Suriye'de yerlerinden edilmiş kişilerin komşu ülkeler üzerinde oluşturduğu yükün uluslararası toplum tarafından paylaşılmasının sağlanmasına” yönelik çabaların artırılması ve farkındalığın oluşturulması hedeflenmiştir. Ayrıca, söz konusu toplantı Suriye'deki krize

çözüm bulunması için yürütülen uluslararası bir girişim olan Cenevre-2'den sonra gerçekleştiği için, toplantının başarısızlıkla sonuçlanmasının muhasebesi açısından da önemliydi.⁶¹ Dolayısıyla da soruna bir çözüm bulunamamasının getireceği yeni mülteci akınlarının “bölgesel sorumluluk” bağlamında hangi yükleri getireceği de bu toplantıda ele alınmıştır.

Türkiye'nin 2014 yılında Suriye'de devam eden krizin sonlandırılmasına yönelik en önemli çabası, Cenevre-2 görüşmeleri sırasında ve öncesinde gerçekleştirdiği diplomasisidir. Ankara, özellikle Suriye muhalefetine görüşmelere katılması ve güçlü bir yapı ile Cenevre'de masada olması için yoğun bir çaba sarf etmiştir. Türkiye, Cenevre-2 Konferansı'nda pozisyonunu en net şekilde ortaya koyarak, Suriye muhalefetine haklarının korunması ve geçiş hükümetinin nasıl kurulabileceğine yönelik tutarlı bir siyaset izlemiştir.⁶² Cenevre-2 görüşmeleri dışında, 2014 yılı Türkiye'nin Suriye politikasında öne çıkan diğer önemli bir mesele IŞİD'in bölgede etkinliğini artırarak özellikle Kobani başta olmak üzere Suriye'nin birçok şehrini ele geçirmesi sürecinde yaşananlardı.

IŞİD Irak'ta güçlenmesiyle, Irak ordusundan elde ettiği teknolojik silahlarla Suriye'de önemli şehirleri ele geçirmiş ve aynı zamanda Türkiye sınırında önemli bir alanı kontrol etmeye başlamıştır. IŞİD'in alan hâkimiyetini artırması ve Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) başkenti Erbil'in düşme hattına yaklaşmasının ardından, ABD öncülüğünde Batılı devletler IŞİD'e karşı 8 Ağustos'tan itibaren hava saldırılarına başlamışlardır.⁶³ Diğer taraftan IŞİD'e karşı uluslararası bir koalisyon oluşturmak için ortaya konan çabalar neticesinde 4-5 Eylül tarihinde Galler'de yapılan NATO toplantısı gündemini bu konuya ayırmıştır.⁶⁴ Ardından Suudi Arabistan'ın başkenti Cidde'de IŞİD özelinde “Terörle Mücadele”yi gündemine alan geniş katılımlı bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda 10 Arap ülkesi IŞİD'le mücadele konusunda ortak bir deklarasyona imza atmışlardır. Bu toplantılara katılan Türkiye, oluşturulan koalisyonun aktif bir tarafı ve parçası olmaktan kaçınmıştır. Bu bağlamda Ankara, Cidde Deklarasyonu'nu, Musul'da IŞİD tarafından rehin alınan konsolosluk çalışanlarının güvenliğini gerekçe göstererek imzalamamıştır.⁶⁵

Koalisyon güçlerinin IŞİD'e yönelik hava operasyonunu Esed yönetimi olumlu bulmuş, ancak koordinasyon konusunda kendilerine danışılmasını istemiştir. Ancak Şam yönetiminin bu süreçte koalisyon güçlerinin Suriye hava sahasını kullanmasına izin vermesini, kendi meşruiyetini sağlamaya yönelik bir hamle olarak değerlendirmek gerekir.⁶⁶ Türkiye bu süreçte sorunun sadece IŞİD'le ilgili olmadığını bölgedeki istikrarsızlığın Esed rejiminden kaynaklandığını vurgulayarak pozisyonunu netleştirmiştir. Dolayısıyla da hava saldırısının geçici bir çözüm olduğunda ısrarcı olmuş, yapılması gerekenin Esed rejimini de hedefleyen geniş bir hareket olması gerektiği yönünde bir politik duruş sergilemiştir.⁶⁷

Uluslararası Koalisyonun Esed rejiminin geleceği konusunda net bir tutum takınmamasının ardından Türkiye, Suriye sınırında bir tampon bölgenin

oluşturulmasını Eylül ayında yapılan BM Genel Kurulu'nda tekrar gündeme getirmiş, ancak yeterli desteği bulamamıştır. Türkiye'nin bu konuyu BM gündemine taşıdığı bir dönemde,⁶⁸ IŞİD'in Kobani başta olmak üzere Suriye'nin kuzeyinde birçok yerleşim yerini ele geçirerek katliamlar yapması ve binlerce insanı göçe zorlamasının ardından da uluslararası toplumun bu konudaki yaklaşımında herhangi bir değişiklik olmamıştır. IŞİD'in Kobani'yi ele geçirmesinin ardından Kobanili mültecilerin Türkiye'ye sığınması sürecinde ise Türkiye açısından başka bir kriz ortaya çıkmıştır. Milliyetçi Kürt siyasi hareketi, Kobani'nin IŞİD tarafından kuşatılması sürecinde AK Parti hükümetinin etkin bir siyaset üretmediğini iddia ederek kendi tabanını mobilize etmiştir. Dolayısıyla da “süresiz eylem çağrısı” yaparak Türkiye'nin birçok yerinde “6-7 Ekim Olayları”nı başlatmıştır. Bu eylemlerin neticesinde de 50'nin üzerinde insan hayatını kaybetmiş, birçok kamu malına ve iş yerine zarar verilmiştir. Bu gelişme Türkiye'de Çözüm Sürecini de doğrudan etkilemiş ve sürecin kazanımlarına yönelik taraflar arasında yeni bir güvensizlik sarmalı oluşmuştur.⁶⁹ Ancak Kobani'de PYD ve bileşenlerine ABD'nin silah yardımı yapması ve Türkiye'nin IKBY'ye bağlı Peşmerge güçlerinin Türkiye'den geçişlerine izin vermesi taraflar arasındaki güvensizliği artıran unsurları nispeten azaltmıştır. Türkiye'nin ayrıca Kobani'nin IŞİD tarafından işgaline karşı Peşmerge güçlerine yardım etmesi, Türkiye'ye yönelik IŞİD'e yardım ettiği söyleminin de altını oymuştur.⁷⁰

Türkiye, Suriyeli mültecilere karşı en başından itibaren açık kapı politikasını başlatmış ve bu politikası 2014 yılında da IŞİD'in bölgede gerçekleştirdiği katliamların ardından 200 bine yakın insanın Türkiye'ye giriş süreciyle de kesintiye uğramadan devam etmiştir. Suriye rejimi insani yardımların iç bölgelere ulaşmasını engellediği için sınırda insani yardım politikasını sürdürmüştür. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi, kararları çerçevesinde gerçekleştirilen yardımların Türkiye üzerinden Suriye halkına ulaştırılmasına yardımcı olmaktadır.

Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Durumu	Ocak 2014	Aralık 2014
Suriyeli Mülteci Sayısı	660,358	1,645,000
Kamp Dışında Yaşayan Mülteci Sayısı	450,000	1,371,000
Çadırkent, Geçici Kabul Merkezi ve Konteyner Sayısı	22	10 ilde 22 barınma merkezi ve 223,921 kişi
Mültecilere Yapılan Toplam Harcama Miktarı	2 Milyar \$	4,5 Milyar \$

Kaynak: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

ABD'nin Suriye Politikası

ABD'nin 2014 Suriye politikasının merkezinde önceki yıl olduğu gibi eylemsizlik stratejisi özelinde sorunun siyasi yönü ağır basan bir çözümle sonlandırılması bulunmaktaydı. Cenevre-2 görüşmelerinin ardından siyasi bir çözümün zor olduğu ortaya çıksa da, Esed yönetimi sonrası Suriye'nin, Irak'a benzer bir yapıya dönmesi endişesi, en baştan itibaren Washington'un askeri bir seçeneği dışlamasına yol açmaktadır. Yine, Suriye muhalefetinin dağılık ve temsil gücünün düşük olması, Obama yönetimini Esed'siz bir geçiş hükümetinin oluşması tartışmalarında bile muğlaklığa sürüklemektedir. Ayrıca muhalefetin dağılık, güçsüz ve çok farklı yapılardan oluşması ve özellikle IŞİD gibi unsurların giderek bölgede güçlenmesi, ABD'nin Suriye muhalefetine silah yardımı yapmasını da doğrudan etkilemiştir. Bu anlamda ağır silah yardımını, radikal ve aşırıcı grupların eline geçme ihtimalinden ve İsrail'e karşı kullanılma endişesinden dolayı, sürekli askıda tutmuştur. Bununla birlikte, Washington yönetiminin muhalefeti de ılımlılar ve radikaller diye ve ayrıca muğlak bir şekilde tanımlaması, yardım politikasında da çok yavaş ve temkinli hareket etmesini gerektirmiş ve bu, yardımların düşük yoğunluklu olması sonucunu doğurmuştur. Böylece muhalefete verilen desteğin düzeyi sonuç alabilecek bir etkiyi zorlaştırmaktadır. Ancak en nihayetinde ABD, Başkanlık kararnamesiyle ve yasama süreçlerinde alınan kararlar uyarınca Suriye'ye ticari yaptırım uygulama politikasına ve muhaliflere düşük yoğunluklu yardım yapmaya 2014 yılında da devam etmiştir. Ocak 2014'teki Cenevre-2 görüşmeleri sırasında Washington yönetimi, daha önce netleşen Esed'in gitmesi yönündeki tutumunun aksine, Esed'li bir çözüm olasılığının imkanlarını tartışmaya başlamıştı.

IŞİD'in Musul'u ele geçirmesi, Erbil'i kuşatarak bölgede giderek alan hâkimiyetini artırmasının ardından ve Ağustos ayında Suriye'de IŞİD tarafından kaçırılan iki Amerikalı gazetecinin infaz edilmesinin akabinde; Washington, Suriye meselesine biraz daha yoğunlaşmıştır. Ancak, IŞİD'e yönelik kara ordusuna ihtiyaç duyulup duyulmadığı ve güvenli bölge oluşturulmasına yönelik gelgitlerle dolu tartışmalarda olduğu gibi, Obama yönetiminin çerçeveselendirilmiş bölgesel bir güvenlik politikasının olmadığı da bu süreçte net olarak ortaya çıktı. IŞİD'in bölgede alan hakimiyetini artırmasının ardından sorunun sadece Irak ve Suriye ile sınırlı kalmayacağı endişesi ve gittikçe bölgesel ve küresel bir kriz haline gelmesi, Amerikan yönetimini bu konuda inisiyatif almaya zorladı. Bu bağlamda, Obama yönetimi Kobani'nin IŞİD'in eline geçmesinin ardından hava saldırıları ile doğrudan ancak ihtiyatlı bir müdahaleye başladı. Ancak IŞİD'e müdahaleye rağmen uluslararası toplumun bölgesel krizi sonlandırmak için üzerinde ortaklaştığı kararlı bir siyasetinin olmaması, Suriye iç savaşında Esed'in konumunu daha da sağlamlaştırmasına imkan vermiştir.

Amerika'nın Suriye'de doğrudan bir savaşın içerisinde bulunmasının gerekli olup olmadığı ve olası sonuçları sürekli yıl içinde gündemde olsa da,

Amerikan kamuoyunda çıkan ağırlıklı görüş, ABD'nin Suriye'de doğrudan askeri müdahalede kesinlikle bulunmaması yönündeydi.⁷¹ Ayrıca, muhaliflere mali ve taktiksel desteğin ABD dış politikasının başarısı açısından daha olumlu sonuçlara yol açacağı temelinde bir duruş sergilenmesi, genel politikanın çerçevesini de oluşturmaktaydı. Hem Esed rejiminin hem de bölgede aşırı örgütlerin karşısında ABD'nin çıkarlarını ve pozisyonunu sarsacak bir girişimin doğuracağı olumsuz sonuçlara bu bağlamda dikkat çekilerek, Obama yönetiminin de müdahale konusunda suskunluğuna meşruiyet sağlandı. Dolayısıyla da ABD'nin Suriye'de oluşacak muhtemel yeni yönetimin istikrarlı bir zeminde hareket edebilmesi için politikalar üretmesi gerektiği yönünde çok genel bir duruş sergilendi.

Bu amaçla Ocak ayında Birleşmiş Milletler özel elçisi Lahdar İbrahimî'nin arabuluculuğuyla ve ABD ile Rusya'nın öncülüğünde düzenlenen Cenevre-2 Konferansı'nda şiddet olaylarının durdurulması, insani yardım koridorlarının açılması ve Suriye'de bir geçiş hükümeti kurulması hususları ön plana çıktı. Fakat Suriye rejimi ve muhalefetinin anlaşamaması sebebiyle konferansın başarısız olmasının ardından⁷² savaşın şiddeti daha da arttı.⁷³ Bütün bu olumsuz gelişmelerin ardından BM Güvenlik Konseyi'nin Suriye rejiminin onayına gerek olmadan insani yardım yapabileceğine yönelik tasarıyı kabul etmesi ise nispeten olumlu bir gelişmeydi.

Obama hükümeti Mart ayında Suriye ile diplomatik ilişkileri askıya alarak ABD'deki Suriye elçilik ve konsolosluk görevlilerinin ülkeyi terk etmesine karar verdi.⁷⁴ Bu karar bir yandan olumlu gelişme olarak yorumlanırken, Obama yönetiminin Suriyeli muhalifleri desteklemekle önceki hükümetlerin yaptığı hataya düşebileceği, Suriyeli muhaliflerin de tıpkı bir zamanlar ABD'nin desteklediği Taliban ve El Kaide'ye dönüşebileceği görüşleri Amerikan kamuoyunda ve Kongrede tartışılmaya yıl içinde devam edildi.⁷⁵

Amerikan kamuoyundan IŞİD'le mücadele konusunda Obama yönetiminin etkin olmadığı yönünde eleştirilerin yoğunlaşmasıyla; Washington'un diplomatik çabalarla savaşı durdurma müzakereleri yerine; IŞİD'e karşı daha çok bölgesel ve uluslararası konsensüs oluşturması gerektiği fikri gündemin ön sırasına yerleşti.⁷⁶ 2014 yılında IŞİD faktörü, ABD'nin Suriye politikasının asıl belirleyici unsuru oldu. Esed'in manevra yapmaya çalışarak ABD'yi IŞİD'e karşı savaşmak için kendisiyle işbirliği yaptırmaya çalıştığı ile ilgili yine Amerikan medyasında ve kamuoyunda tartışmalar önemli bir yer tuttu. Esed'in bu şekilde Suriyeli muhalifleri pasifize etmeye çalıştığı, IŞİD faktörünü ön plana çıkararak Suriyeli muhaliflerin IŞİD'e karşı savaşmakta başarısız olduğuna yönelik bir propagandayla ABD'nin muhaliflere yardım etmesinin önüne geçmeye çalıştığı da ayrıca dile getirildi.⁷⁷ ABD, Suriye meselesinde IŞİD faktörünü ön plana alarak, ülkede cereyan eden iç savaşı ikinci plana itti. Eylül 2014'te gerçekleştirilen ve Suudi Arabistan, Ürdün, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Katar tarafından da desteklenen hava saldırısı sadece IŞİD hedefleri ile sınırlı kaldı.⁷⁸

Rusya, Çin ve İran'ın Suriye Politikası

Rusya, 2014 yılında da Suriye temelinde Esed rejimini destekleyici tavır almaya devam etti. Bu bağlamda Putin, ABD ve destekçisi ülkelerin Suriye ile ilgili tek taraflı kararlar aldığı ifade ederek Rusya'nın tavrını meşrulaştırmaya çalıştı. Diğer taraftan Moskova, Tartus'taki askeri üssü temelinde, Esed rejiminin düşmesi halinde Akdeniz'e açılan kapısının zarar göreceğini ve Ortadoğu'daki bölgesel varlığının önemli ayaklarından birini kaybedeceğini düşündüğü için, Suriye'ye yönelik belirlediği çizgiden taviz vermeden devam etmektedir.⁷⁹ Krizin en başından itibaren Çin ile birlikte, BM Güvenlik Konseyi'nde Suriye ile ilgili alınan kararları bloke etmeye devam eden Rusya'nın bu tutumu, BM'de Esed rejimi aleyhine herhangi bir karar alınmasını imkânsız hale getirmiştir. Bu bağlamda, Mayıs 2014'te BM Güvenlik Konseyi'nin Suriye'yi Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne havale etmesiyle ilgili kararda, Çin ve Rusya, on üç ülkenin evet oyuna rağmen dördüncü kez Suriye ile ilgili veto yetkisini kullanmıştır.⁸⁰

Diğer taraftan Moskova, uluslararası sistemde Suriye krizinin çözümüne yönelik çabaların birçoğuna katılmamakta, kendi inisiyatifi ile düzenlenen toplantılarda ise Esed rejiminin iddialarını meşrulaştıran bir pozisyon üretmektedir. Cenevre-2 Konferansı'nın toplanmasında önemli bir inisiyatif üstlenen Rusya, müzakerelerin yönünü Esed yönetiminin psikolojik üstünlüğünü sağlama temeline oturtmaya çalışmıştır.⁸¹ Bu minvalde en başından itibaren "Esed giderse radikal örgütlerin ülkede hakim olacağı" tezini, IŞİD'in bölgesel yayılması ardından daha da öne çıkarmış ve savunduğu görüşlerin haklılığının ortaya çıktığını iddia etmiştir.

Moskova, Cenevre-2 görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, Şam yönetimi ile alt düzeyde istişareleri devam ettirmiş, Kasım ayına geldiğinde tekrar yeni hamlelerle "Esed'li çözüm" görüşmelerini başlatmaya yönelik yeni bir oluşum geliştirmeye çalışmıştır. 7 Kasım'da Suriye Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu lideri Muaz El Hatib ile Rusya'nın Ortadoğu'dan sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Mihail Bogdanov'un Moskova'daki görüşmesinde iki konu üzerinde mutabık kalındığı ve bu çerçevede yeni bir uluslararası konferansın yapılması gerektiği açıklanmıştır. Üzerinde mutabık kalınan konuların, IŞİD'e karşı ortak mücadele ve iç savaşı sonlandırmaya yönelik muhalefetin tüm unsurlarının siyasi müzakereler için rejimle masaya oturabilecekleri hususu olduğu açıklanmıştır.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Kasım ayının son haftasında Soçi'de ağırladığı Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim'le görüşmesinin ardından iki ülke arasında "stratejik işbirliği"nin geliştirilmesi için ortak hareket etmeye devam edeceklerini açıklamıştır. Rusya Dışişleri Bakanı'nın toplantının ardından yaptığı, "Cenevre'de 50 devletin, binlerce basın mensubu ve delegasyonunun katılımı ile yapılan yeni bir konferans bekleniyorsa, böyle bir konferans olmayacak. Rusya aylardır farklı muhalif gruplarla gün be gün iletişim kurarak kendi ülkeleri ve halkları için hükümetle ortak çalışmalarını

konusunda çalışıyor” açıklaması, Moskova’nın yeni bir uluslararası inisiyatif başlatacağının da ipuçlarını barındırmaktaydı.⁸²

Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı Mihail Bogdanov, 7 Aralık’ta Türkiye ziyareti sırasında İstanbul’da Suriye Muhalif ve Devrimciler Koalisyonu (SMDK) başkanı Hadi Bahra ile, ardından Lübnan’da yine Suriyeli muhalif gruplarla görüşmüştür. Bu temasları takiben Bogdanov, 10 Aralık’ta Suriye Devlet Başkanı Esed’le bir araya gelmiştir. Bu görüşmenin ardından daha önce farklı toplantılarda dile getirilen yeni bir çözüm inisiyatif başlatma çabalarına da açıklık getirilmiş ve Moskova’nın ABD ile Suriye rejimi arasındaki görüşmeye ev sahipliği yapmak istediği açıklanmıştır. Bu girişimlerin ardından ABD’nin de yeşil ışık yaktığı bir toplantının Ocak 2015 yılında Moskova’da yapılacağı netlik kazanmıştır. Söz konusu toplantıya hem Suriye muhalefetinin hem de rejimin katılarak resmi olmayan bir ortamda kendi görüşlerini dile getirmesi prensipte kabul edilmiştir.⁸³ Ayrıca bu toplantıya Cenevre toplantılarında olduğu gibi diğer uluslararası tarafların da katılımı planlanmıştır.

Çin, Suriye sorunundaki duruşunun temel motivasyonunu ve gerekçesini başka ülkelerin iç siyasetine karışmanın yanlış olduğu görüşü üzerinden açıklamaktadır.⁸⁴ Uluslararası toplumun Suriye’ye karşı yaklaşımını bu ülkenin iç siyasetine bir müdahale olarak görmekte ve bu zaviyeden pragmatik bir duruş sergilemektedir. Çin yönetimi, Suriye’ye karşı alınan tavrın yalnızca bu ülkeye özgü olmayan, genel bir prensip olduğu vurgusunu da ayrıca siyasasını meşrulaştırmak için dile getirmektedir.⁸⁵ Bu konuda Pekin hükümeti, Çin’in Suriye’deki politikasının bu ülkenin uzun dönemli dış politikası ile uyumlu olduğu; Çin dış politikasının temel dayanağını oluşturan barış içinde bir arada yaşama, karşılıklı saldırmazlık, birbirlerinin içişlerine karışmama, karşılıklı fayda ve diğer ülkelerle diplomatik, ekonomik ve kültürel ilişkileri barış içinde bir uyum düzeyinde gerçekleştirme ilkeleriyle devamlılık gösterdiğini her fırsatta vurgulamaktadır.⁸⁶ Bu bağlamda, 2014 yılında, Rusya ve Çin, Suriye’de ABD öncülüğünde gerçekleşecek olası bir askeri müdahaleye karşı her türlü ihtimali etkisizleştirmeye dönük etkin bir siyaset izledi. Özellikle petrol ithaline zarar verecek herhangi bir ortamın oluşması bu iki ülke açısından sıkıntılı bir durum olacağından, Çin’in Ortadoğu’dan petrol alımının yüksek oranlı olması burada önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır.⁸⁷

İran’ın Suriye rejimine yönelik desteği 2014 yılında da artarak devam etti. İran Devrim Muhafızları ile birlikte stratejik ve teknik konularda da rejime önemli desteklerde bulundu. 2013 yılında Suriye Dışişleri Bakan Yardımcısı’nın İran’ın kendilerine 500 milyon dolar maddi yardım yaptığını açıklaması düşünüldüğünde artan desteğin düzeyi de daha net anlaşılabilir. İran’ın maddi ve askeri yardımlarının Suriye rejiminin devrilmesinin önündeki en büyük engel olduğu açıktır.⁸⁸ Coğrafi olarak Lübnan’daki Şii Hizbullah destekçileriyle arasında bir köprü vazifesi gören Suriye’nin, İran açısından stratejik önemi Arap baharı sonrası daha da arttı. Yani Suriye-İran ittifakında teopolitik, güvenlik ve ekonomik hususlar daha da ön plana çıktı. İran rejimi

minin bu açık desteği, uluslararası kamuoyunda ve örgütler nezdinde sıkça eleştirilmesine yol açsa da İran'ın rejime desteği artarak devam etti.⁸⁹

Avrupa Birliği Ülkeleri

Fransa'nın 2014'te Türkiye ile uzlaştığı önemli konulardan birisi Esed rejiminin ortadan kaldırılması gerektiği hususuydu. Fransa'nın Suriye İç Savaşı başladığından beri Suriyeli muhalifleri desteklemesi Türkiye ile aynı noktada durduğunun da bir göstergesiydi. Fransız Dışişleri Bakanı Laurent Fabius İŞİD'e karşı herhangi bir hava saldırısında bulunmayacaklarını, ama Suriye muhalefetini Esed'e karşı desteklemeye devam edeceklerini birçok kez ifade etti.⁹⁰

Mayıs ayında Fransa, BM Güvenlik Konseyi'ne bir taslak ileterek Suriye İç Savaşı'nda savaş suçları ve insanlığa karşı suç işleyenlerin, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanmasını talep etti. Bu öneri BM tarafından da olumlu olarak karşılandı. Fakat Fransa'nın ve diğer ülkelerin çabalarına rağmen, Rusya ve Çin'in bu kararı veto etmesi önerinin uygulamaya konulmasını engelledi. Fransa Irak'ta İŞİD'e karşı Amerikan kuvvetleriyle işbirliğine devam edeceğini en başından deklare etti.⁹¹ Yine, Fransa'dan İŞİD'e katılımların olması sürekli bir gündem olsa da Paris bu konuda diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi sonuç alıcı bir politika üretememiştir. Fransa Başbakan Manuel Valls'in İçişleri Bakanlığı döneminde hazırlanan yasa tasarılarında belli bir yaşın altında olan vatandaşların aile izni olmadan ülkeyi terk etmelerinin yasaklanması, ebeveyn ve polisler arasında kuvvetli bir iletişimin olması ve Suriye'den Fransa'ya gelen vatandaşlar için hukuki önlemler alınması gerektiği gündemin ön sıralarında tartışılrsa da bu konuda etkili bir yasal düzenleme yapılmamıştır.⁹²

Almanya ve İngiltere, 2014 yılında Suriye meselesinde ihtiyatlı bir yol izledi. Özellikle Eylül ayında Obama'nın açıkladığı İŞİD'e karşı hava müdahalesinde bu iki ülkenin geri planda kalması dikkat çekiciydi. Alman yetkililer, hava müdahalesinde bulunup bulunmayacaklarına ilişkin soruya kendilerine bir teklif gelmediği şeklinde muğlak cevaplar vermişlerdir.⁹³ İngiliz hükümeti ise, parlamentonun 2013'te müdahalede bulunulmayacağına dair kararını uygulamaya devam ettiklerini açıkladı.⁹⁴

Almanya, Suriye'deki kimyasal silahların yok edilmesi konusunda maddi destek sağladı. Yine yaklaşık 80 bin Suriyeli mültecinin yaşadığı ülkede, düzenlenen kampanyalarla mültecilere yapılan maddi yardımın artırılması Alman kamuoyunda önemli bir tartışmaydı.⁹⁵ Bu bağlamda, toplumsal tabanda mültecilerin çok fazla sıkıntı yaşadığı tartışmaların bir ayağını oluştururken; diğer taraftan ise, hükümetin mülteci politikasına karşı protesto gösterileri de yapıldı.⁹⁶ İngiltere ise, çok az sayıda mülteciye kapılarını açması sebebiyle eleştirildi. Daha çok maddi yardım hususunda katkıda bulunmayı vadeden İngiliz hükümeti, 600 milyon pound civarında bir bütçeyi insani yardım için ayırdı.⁹⁷

Kronoloji

Ocak

- IŞİD ile muhalif gruplar arasında Suriye'nin kuzeyinde meydana gelen büyük bir savaş patladı. Suriye Devrimciler Cephesi, Ceş el-Mücahidin, Ahrar'ı Şam, Liva et- Tevhid ve Nusret Cephesi bu çatışmada IŞİD'e karşı cepheye yer almışlardır.
- Sezar vakası olarak da bilinen Esad yönetiminin sistematik işkencelerine ait binlerce fotoğraf ülke dışına sızdırılarak ortaya çıkarıldı.
- İç savaşa bir son vermek adına taraflar Cenevre-2 görüşmelerine başladı.

Şubat

- El Kaide merkez komutanlığı IŞİD ile bağların koparıldığını ilan etti.
- Cenevre-2 görüşmelerinin ikinci turu gerçekleştirildi. Yine ciddi bir sonuç alınmadan taraflar masadan kalktı.

Mart

- ABD Suriye ile diplomatik ilişkilerini askıya alarak elçilik ve konsolosluk görevlilerini geri çağırdı.

Mayıs

- 2 yılı aşan bir kuşatmanın ardından varılan anlaşma sonucu Humus şehir merkezindeki son muhalif unsurlar bölgeyi tahliye etmiş ve şehir merkezi tamamen Şam yönetiminin kontrolüne geçmiştir.

Ağustos

- Muhalif unsurlar İsrail-Suriye sınır bölgesindeki Kuneytra'da ilerleme sağlayarak İsrail sınırının önemli bir kısmında hakimiyet kurdular.
- IŞİD Rakka'daki Tabka askeri üssünü ele geçirmiş ve yüzlerce Suriye Ordusu askerini infaz etmiştir. Bu üssün de kaybıyla Şam yönetiminin Rakka vilayetinde hiçbir askeri-sivil temsil gücü kalmamıştır.

Eylül

- IŞİD YPG kontrolündeki Ayn el-Arab (Kobani) bölgesine büyük saldırısını başlattı. Bu süreç IŞİD'e karşı koalisyonun bölgedeki IŞİD unsurlarına karşı hava saldırıları ve ÖSO, Peşmerge gibi dış unsurların da Türkiye tarafından açılan koridordan geçerek çatışmaya müdahil olmasına sahne olmuştur.
- Ahrar'ı Şam liderlerinin toplantısına düzenlenen bir saldırı sonucu hareketin lideri Hasan Abbud dahil olmak üzere yönetici kadrosunun önemli kısmı hayatını kaybetmiştir.

Kasım

- Nusret Cephesi İdlib'in kuzey kırsalında Suriye Devrimciler Cephesi'ne karşı operasyon düzenleyerek hakimiyet alanını arttırmıştır.

Aralık

- Ahrar'ı Şam ve Nusret Cephesi grupları İdlib'de rejimin elindeki önemli askeri üsler olan Hamidiye ve Vadi el-Deyf'i ortak operasyonlar sonucu ele geçirdiler.
- Halep'te rejimin kuşatma çabalarına karşı çok sayıda muhalif grubun katılımıyla Şam Cephesi adı altında ortak bir yapı kuruldu.

Notlar

- 1 "Halep'te Muhalifler ile YPG Arasında Ateşkes Sağlandı", *Islah Haber*, 26 Nisan 2014.
- 2 'Afghan' in Syria: Iranians pay us to fight for Assad", *CNN*, 31 Ekim 2014.
- 3 Söz konusu bu gruplar ile IŞİD arasında gerginliklerin yaşandığı ilk dönemde bu gruplar henüz "İslami Cephe" çatısı altında toplanmamıştı. Aralarındaki çatışmalar "İslami Cephe" oluşumunun ardından sertleşerek devam etmiştir.
- 4 Joshua Landis, "The Battle between ISIS and Syria's Rebel Militias", *Syria Comment*, 4 Ocak 2014.
- 5 "Syria rebels fight back against ISIS", *The Daily Star Lebanon*, 4 Ocak 2014.
- 6 "Rigged Cars and Barrel Bombs: Aleppo and the State of the Syrian War", *International Crisis Group*, Eylül 2014, s.11.
- 7 "Qaeda chief annuls Syrian-Iraqi jihad merger", *Al Jazeera*, Haziran 2013.
- 8 Aron Lund, "Who and What Was Abu Khalid al-Suri? Part I", *Carnegie Syria In Crisis*, 24 Şubat 2014.
- 9 Aaron Y. Zelin, "Al-Qaeda Disaffiliates with the Islamic State of Iraq and al-Sham", *Washington Institute*, 4 Şubat 2014.
- 10 "Now ISIS is under attack from guerrillas itself: Ultra-secret White Shroud group strike fear into terrorists by picking off fighters one by one", *Daily Mail*, 14 Ekim 2014.
- 11 "Activists: 7,000 killed in Syrian rebel infighting", *Fox News*, 29 Haziran 2014.
- 12 "Syria: Barrage of Barrel Bombs", *HRW*, 30 Temmuz 2014.
- 13 [http://www.vdc-sy.info/...](http://www.vdc-sy.info/)
- 14 "Assad's New Bomb: Syrian Regime Hasn't Abandoned Chemical Weapons", *Der Spiegel*, 8 Mayıs 2014.
- 15 "Assad 'Systematically and Repeatedly' Attacked Northern Syria With Chlorine Gas", *The Wire*, 10 Eylül 2014.
- 16 "Fighters surrender city of Homs to Assad's troops after three-year siege", *Daily Mail*, 9 Mayıs 2014.
- 17 "Şam rejimi Halep'i kuşatmaya çalışıyor", *El Cezire Türk*, 26 Ekim 2014.
- 18 "Rebels in Syria Capture Border Crossing With Israel", *WSJ*, 27 Ağustos 2014.
- 19 "Daraa province slowly falls into Syrian rebel hands", *Al Monitor*, 17 Kasım 2014.
- 20 "Syria conflict: Rebels capture key Idlib army bases", *BBC News*, 15 Aralık 2014.
- 21 "Islamic State Captures Major Air Base in Syria From Government", *WSJ*, 24 ağustos 2014.
- 22 "ISIS gain control in Shaer gas field, and regime forces torture 12 men to death in Homs.", *SyriaHR*, 30 Ekim 2014.
- 23 "Syrian regime forces retake gas field from ISIS", *ARA News*, 7 Kasım 2014.
- 24 "Pro-Assad forces strive to maintain Deir ez-Zor airport amid ISIS advance", *ARA News*, 6 Aralık 2014.
- 25 "Kobane under ISIS attacks", *ARA News*, 20 Eylül 2014.
- 26 "ISIS set to capture Kobani, finish major land grab", *CNN*, 7 Ekim 2014.
- 27 "ISIS has 'impaled' itself on Kobani: top US envoy", *The Daily Star Lebanon*, 20 Kasım 2014.
- 28 "Announcement of the Hazm Military Coalition", *The Syrian Observer*, 30 Ocak 2014.
- 29 Jeffrey White, "Rebels Worth Supporting: Syria's Harakat Hazm", *The Washington Institute*, 28 Nisan 2014.
- 30 "Moderate Rebel Groups Unite in Southern Syria", *The Syrian Observer*, 14 Şubat 2014.

- 31 Dafna H. Rand ve Nicholas Heras, "The South Will Rise Again", *Foreign Policy*, 29 Aralık 2014.
- 32 "Islamic Front ~ Revolutionary Covenant", <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/2014/05/17/islamic-front-revolutionary-covenant/>, 17 Mayıs 2014.
- 33 "Jabhat al-Nusra's Gains In Idlib Pave The Way For An Al Qaeda Islamic Emirate In Syria", *IB Times*, 27 Kasım 2014.
- 34 Aron Lund, "The Revolutionary Command Council: Rebel Unity in Syria?", *Carnegie Syria in Crisis*, 1 Aralık 2014.
- 35 Aron Lund, "The Levant Front: Can Aleppo's Rebels Unite?", *Carnegie Syria in Crisis*, 26 Aralık 2014.
- 36 "Top Iranian officer said beheaded in Syria", *Times of Israel*, 28 Mayıs 2014.
- 37 "Some 30 members of Iranian IRGC and Lebanese Hezbollah killed in Syria", *NCRI*, 30 Kasım 2014.
- 38 "Syria conflict: Blast kills leader of Ahrar al-Sham rebels", *BBC News*, 10 Eylül 2014.
- 39 "New leader of Ahrar al Sham previously led Free Syrian Army unit", *Long War Journal*, 11 Eylül 2014.
- 40 "Monitor: over 76,000 killed in Syria in 2014", *Al Arabiya News*, 1 Ocak 2015.
- 41 Nebi Miş, "Cenevre-2 Suriye için yeni bir umut mu?", *Star Açık Görüş*, 11 Ocak, 2014.
- 42 "Syrian rebels urged to take part in Geneva II peace conference", *The Guardian*, 22 Ekim 2014.
- 43 "Dışişleri Bakanı Davutoğlu Suriye Ulusal Koalisyonu heyetiyle görüştü", <http://www.mfa.gov.tr/...>
- 44 "Suriye'nin Dostları: Esad gelecekte yok", *Milliyet*, 12 Ocak 2014.
- 45 Paris Konferansı öncesi Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Suriye'deki durumu ele almak üzere 10 Ocak 2014 tarihinde Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün ve Mısır Dışişleri Bakanlarıyla bir bölgesel toplantıda bir araya gelmişti. Söz konusu toplantıdan çıkan sonuç da Paris görüşmeleri için genel bir çerçeve olarak tartışıldı.
- 46 "Suriye Halkının Dostları Çekirdek Grup Toplantısı Paris'te gerçekleştirildi", <http://www.mfa.gov.tr/...>
- 47 "Kofi Annan's six-point plan for Syria", *Al Jazeera*, 27 Mart 2012 .
- 48 "İran Cenevre-2'de yok", *Al Jazeera*, 21 Ocak 2014.
- 49 "Suriyeli muhalifler bölündü", *Al Jazeera*, 21 Ocak 2014
- 50 "Müslim: Cenevre'de görüşmeye hazırım", *Al Jazeera*, 25 Ocak 2014.
- 51 Nebi Miş, "Cenevre-2: İnsanlık vicdanı bir daha sınanıyor", *Star Açık Görüş*, 25 Ocak 2014.
- 52 "Cenevre-2 öncesi özerk kanton ilanı", *Al Jazeera*, 23 Ocak 2014
- 53 "Syrian regime document trove shows evidence of 'industrial scale' killing of detainees", *The Guardian*, 21 Ocak 2014.
- 54 Cenevre-2'ye 30 ülke ve bir çok uluslararası kuruluşun temsilcileri katıldı. Katılan kuruluş ve ülkeler şunlardı: BM, Arap Birliği, Avrupa Birliği, İslam İşbirliği Teşkilatı, ABD, Rusya, Fransa, Çin, Almanya, İtalya, Türkiye, İspanya, İsveç, İsviçre, Norveç, Danimarka, Kanada, BAE, Hindistan, Japonya, Brezilya, Endonezya, Irak, Katar, Suudi Arabistan, Kuveyt, Mısır, Lübnan, Fas, Umman, Katar, Güney Afrika, Cezayir.
- 55 "Suriyelilerden özür diliyorum, üzgünüm", *Milliyet*, 16 Şubat 2014.
- 56 "Kerry, Suriye konusunda Rusya'yı suçladı", *Hürriyet*, 17 Şubat 2014; Cenevre-2 paralelinde Suriye rejiminin dostları, *Yeni Şafak*, 12 Şubat 2014.
- 57 Nebi Miş, "Suriye'de çözüm hâlâ çok uzakta", *Al Jazeera*, 18 Şubat 2014.

- 58 "Cenevrenin basarili olmasinin sarti", *Sabah*, 19 Ocak 2014.
- 59 Bkz. "Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından düzenlenen Suriye'ye Komşu Ülkeler Bakanlar Toplantısı sonunda kabul edilen ortak açıklama", 4 Eylül 2013, <http://www.mfa.gov.tr/...>
- 60 Bkz. Suriyeli Sığınmacılara Evsahipliği yapan Başlıca Ülkelerin Bakanları Arasında Koordinasyon Toplantısında Kabul Edilen Urfa Deklarasyonu", 17 Ocak 2014, <http://www.mfa.gov.tr/...>
- 61 Bkz. "Dışişleri Bakanı Davutoğlu "Suriye'de son 10 yılın en yıkıcı insanlık felaketini yaşıyoruz", <http://www.mfa.gov.tr/...>
- 62 Nebi Miş, "Suriye'de çözüm hâlâ çok uzakta", *Al Jazeera*, 18 Şubat 2014.
- 63 "U.S. Jets and Drones Attack Militants in Iraq, Hoping to Stop Advance", *The New York Times*, 8 Ağustos 2014.
- 64 "Nato summit: Obama outlines Isis strategy", *The Guardian*, 5 Eylül 2014.
- 65 "Türkiye Cidde'de imza atmadı", *Yeni Şafak*, 12 Eylül 2014.
- 66 "Coalition air strikes against Isis aid Bashar al-Assad, Syrian rebels claim", *The Guardian*, 4 Ekim 2014.
- 67 "Davutoğlu: Sınırımızda IŞİD'i, PKK'yı, Esad'ı istemiyoruz", *BBC*, 28 Ekim 2014.
- 68 "Türkiye'den Suriye'de tampon bölge hazırlığı", *Hürriyet*, 18 Eylül, 2014
- 69 Yunus Akbaba, "6-7 Ekim Olayları ve Çözüm Süreci", *SETA Perspektif*, 23 Ekim 2014.
- 70 Nebi Miş vd., "2014'te siyaset", Nebi Miş vd. "2014'te Türkiye" içinde, *SETA*, Ocak 2015.
- 71 Kenneth M. Pollack, "An Army to Defeat Assad: How to Turn Syria's Opposition Into a Real Fighting Force", *The Brookings Institution*, Eylül-Ekim 2014.
- 72 "Syria peace talks break up as UN envoy fails to end deadlock", *The Guardian*, 15 Şubat 2014.
- 73 "Avoiding Assad's Forced Solution to the Syria Crisis", *The Washington Institute for Near East Policy*, 21 Ocak 2014.
- 74 Michael Gordon, "U.S. Orders Syrian Embassy and Consulates to Suspend Operations", *New York Times*, 18 Mart 2014.
- 75 Rachel Stohl ve Geneive Abdo, "Arming Syrian rebels: Deja vu all over again", *The Hill*, 25 Eylül 2014.
- 76 "Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response", Congressional Research Service, 17 Eylül 2014. <http://fas.org/sqp/crs/mideast/RL33487.pdf>
- 77 Nicholas Blanford, "Will US work with Syria's Assad as Islamic State makes gains?", *CS Monitor*, 26 Ağustos 2014.
- 78 Jethro Mullen, "U.S.-led airstrikes on ISIS in Syria: Who's in, who's not", *CNN*, 2 Ekim 2014.
- 79 "Why Russia is standing by Syria's Assad", *BBC*, 15 Haziran 2012.
- 80 "Russia and China veto UN move to refer Syria to ICC", *BBC*, 22 Mayıs 2014.
- 81 "China and Russia Block Referral of Syria to Court", *New York Times*, 22 Mayıs 2014.
- 82 "Rusya: Esed'i desteklemeye devam edeceğiz", *Al Jazeera*, 26 Kasım 2014.
- 83 "Rusya Suriye'de ağırlığını koyuyor", *Al Jazeera*, 11 Aralık 2014.

- 84 Michael D. Swaine, "Chinese Views of the Syrian Conflict", *Carnegie Endowment for International Peace*, 13 Eylül 2012.
- 85 "Explanatory Remarks by Ambassador Wang Min after General Assembly Vote on Draft Resolution on Syria", *Permanent Mission of the People's Republic of China to the UN*, 3 Ağustos 2012.
- 86 Adrien Morin, "China's Instructive Syria Policy", *The Diplomat*, 18 Mayıs 2014.
- 87 Tim Summers, "Syria Crisis: A Diplomatic Challenge for China", *Chatham House*, 20 Eylül 2013.
- 88 "Iran's Role in Syria: Drivers and Dynamics", *Middle East Institute*, 14 Kasım 2014.
- 89 "10 soruda Cenevre II Konferansı", *Hürriyet*, 23 Ocak 2014.
- 90 Daniel Bases, "France rules out air strikes in Syria", *Reuters*, 22 Eylül 2014.
- 91 Michele Kelemen, "France Helps U.S. Fight ISIS In Iraq, But Not Syria", *NPR*, 2 Ekim 2014.
- 92 "French jihadists in Syria and cyber-indoctrination", *Al Jazeera*, 24 Nisan 2014.
- 93 "Germany, Britain say won't take part in anti-IS air strikes in Syria", *Reuters*, 11 Eylül 2014.
- 94 Howard Koplowitz, "Obama ISIS Speech Reaction: Germany, Turkey Won't Join Airstrikes In Syria; UK Won't Rule Them Out", *IB Times*, 11 Eylül 2014.
- 95 "Asylum claims from Syria, Iraq and other conflict zones rise in first half 2014", *UNHCR*, 26 Eylül 2014.
- 96 Alison Smile, "Straining to Make Room for Refugees as the War in Syria Floods the World", *New York Times*, 30 Kasım 2014.
- 97 "Syria", *Amnesty International-UK*, 29 Ocak 2014. <http://www.amnesty.org.uk/...>